

Павленко В.В. Науково-просвітницька діяльність Ф.Штейнгеля на Волині / В.В. Павленко // Підготовка вчителя у контексті Європейського освітнього простору: Зб. наук. праць / [За ред. Левківського М.В.]. – Київ – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2005. – 260 с. – С. 208–211.

УДК 37 (09). 047є

В.В. Павленко,

аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Науково-просвітницька діяльність Ф.Штейнгеля на Волині

Зроблена спроба аналізу меценатської, наукової та просвітницької

діяльності представника німецької меншини на Волині барона

Ф. Штейнгеля

У 90-х роках ХХ століття незалежна багатонаціональна Україна стала на шлях демократичних перетворень, що, у свою чергу, зумовило вивчення маловідомих сторінок нашої історії. У зв'язку з цим, у „Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті”, „Концепції виховання дітей та молоді у системі національної освіти” та інших урядових і освітніх документах наголошується на необхідності цілісного вивчення проблем, які є актуальними у сфері педагогічної науки у зв'язку з історично зумовленим утвердженням національної системи освіти.

Протягом останніх 15 років освітні процеси на Волині (центром, якої було м. Житомир з 1800 до 1937рр.) досліджували О.Борейко, І.Гавриш, Л.Єршова, М.Жилюк, Т.Джаман, О.Іващенко, М.Левківський, Ю.Поліщук, Н.Рудницька, Н.Сейко, С.Коляденко, В.Омельчук.

Певні аспекти зазначеної проблеми знайшли відображення у працях Г.Бухало, В.Єршова, М.Костриці, Г.Мокрицького, Л.Монастирецького, О.Пультера, Г.Черняхівського, котрі досліджували етапи становлення

шкільництва національних меншин (польської, чеської, частково німецької, єврейської), діяльність громадських товариств, літературного краєзнавства та ін.

Зазначимо, що в опублікованих для масового користування матеріалах, які характеризують розвиток освіти на Волині, лише частково розкривається роль зарубіжних вчених, педагогів, методистів, які не лише читали курси у навчально-виховних закладах Волині, але й готували підручники, посібники, методичні рекомендації та іншу науково-просвітницьку літературу. Проте, все це потребує подальших пошуків, що і є нашим завданням.

Просвітницько-педагогічна діяльність зарубіжних вчених на Волині відображала економічні, міжетнічні, соціокультурні особливості життя місцевого населення, поліетнічних меншин.

Наукова, практична, та педагогічна діяльність зарубіжних вчених сприяла не тільки розвитку інституту меценатства на Волині, але й розвитку соціально-культурного життя краю, що, у свою чергу, інтегрувало загальнокультурні та просвітницькі тенденції розвитку України. В цьому зв'язку заслуговує на увагу меценатська, наукова та просвітницько-культурницька діяльність барона Ф.Штейнгеля (народився він 9 грудня 1870 року в родині інженера, статського радника Рудольфа Васильовича Штейнгеля, вихідця з Остзейського краю Німеччини). Восьмирічним Федір разом з батьками прибув у село Городок (неподалік м. Рівне) в маєток, який придбав барон.

Мати Федора була україркою і мала великий вплив на формування світогляду сина. Позитивний вплив на хлопця мало й українське середовище в Городку, де барон проживав кожне літо. Лише пізньої осені родина від'їздила до міста Києва (де сім'ї належало кілька будинків). У 1890-ті роки Федір навчався на природничому відділенні фізико-математичного факультету Варшавського університету, після закінчення

якого він співпрацював з цілим рядом закладів та організацій. Зокрема, Ф.Штейнгель був заступником голови Київського наукового товариства (голова М.Грушевський), активно співпрацював із вченими Київського університету св. Володимира та співробітниками Музею старожитностей і мистецтв у Києві і т.д. [1: 11-16].

Варто відзначити, що у 1906 році барон Ф.Штейнгель був обраний депутатом першої державної думи Росії. На початку 1908 року він став членом товариства українських поступовців, до складу якого входили М.Грушевський, В.Виниченко, Д.Дорошенко. У 1917 році очолював Київський виконавчий комітет, був обраний до президії Українського національного конгресу. Згодом він працював на посаді Генерального секретаря (міністра) торгівлі і промисловості Української Народної Республіки. У 1918 році був послом України (УНР) в Берліні. У 1922 році повернувся в Городок. Після приходу Червоної Армії, у вересні 1939 року, радянська влада конфіскувала всі землі та майно барона, а його самого у січні 1940 року було депортовано до Німеччини. Помер Ф.Штейнгель 11 лютого 1946 року у великій нужді [1: 11-16].

За власні кошти у 1895 році барон побудував школу, де діти селян мали змогу отримати безкоштовну освіту. Важливим є той факт, що учні школи безкоштовно забезпечувалися підручниками, зошитами, приладдям та гарячою їжею [2: 96].

Варта уваги розбудова музейної справи на Волині, завдяки діяльності барона Ф.Штейнгеля. „Співчуваючи завжди ідеї створення якнайбільшої кількості так званих обласних музеїв, я завжди вважав, що їх у нас в Росії недостатньо. Між тим, вони можуть допомогти різнобічному вивченню окремих частин нашої великої вітчизни. Проживаючи постійно на Волині та цікавлячись найбільше цим краєм, я прийшов до висновку, що хоча багато зібрано, багато вже зроблено різними особами для вивчення нашого краю, та весь цей матеріал так розкиданий, що

користуватися ним майже не можливо. Об'єднати все це, зібрати окремі предмети, котрі відносяться до історії Волині, значно доповнити все, чого ще мало або й взагалі не розроблене, міг би лише обласний музей Волинської губернії. Такого у нас на Волині ще до цих пір немає, і тому я вирішив покласти йому початок” – зазначав Ф.Штейнгель [3: I-II].

Для облаштування музею у селі Городок Рівненського повіту був запрошений М.Біляшевський (пізніше відомий український археолог, етнограф, мистецтвознавець, академік АН України, директор Київського історичного музею), котрий розробив структурний план музею. Цей заклад діяв за широкою програмою і поділявся на такі відділи: природничий, географічний, антропологічний, археологічний, етнографічний та бібліотеку. Вже за перший рік діяльності у природничому відділі музею було зібрано багато матеріалів з етнології; покладено початок колекціям плазунів та земноводних, гербарію; засновано колекції з мінералогії та палеонтології. У географічному відділі знаходилось 354 екземпляри, серед яких негативів та фотографій – 283 [3: 3-4].

Влітку 1897 року М.Біляшевським та бароном Ф.Штейнгелем були проведені розкопки курганів чотирьох могильників Рівненського повіту. Результатом праці стало 16 знайдених предметів, датованих VII – IX ст. В археологічному відділі нараховувалось 103 предмети: доісторичні-12, язичницького слов'янського віку – 28, історичного часу – 13, архітектурних пам'ятників – 28, монет – 28, медаль – 1 [3: 15,17,28]. Підкреслимо, що всі витрати на влаштування, утримання, діяльність та поповнення колекцій музею взяв на себе барон Ф.Штейнгель.

Робота музею продовжувалась до початку першої світової війни. У зв'язку з наближенням лінії фронту експонати з Городецького музею були в 1905 році евакуйовані до брата Ф.Штейнгеля, у хутір Туішхо що поблизу Туапсе, де вони пропали, коли брата було вбито, а хутір спалено. Величезна бібліотека з музею потрапила до Києва, де в 1919 році її мали

передати до книгозбірні університету св. Володимира, а потім у Всенародну бібліотеку України. Але, як зазначають науковці, у 1920 році вона знаходилася в будинку готелю “Паласт”. Куди вона зникла ніхто не зміг поки ще встановити [4: 103-110].

Доречно зазначити, що крім родини баронів Штейнгелів, протягом другої половини XIX ст. та першої половини XX ст. північний регіон заходу України населяло 230 тисяч волинських німців. Враховуючи, що їх попередні покоління перебували певний час під владою Польщі, а згодом опинились в Україні, як частки Російської імперії то природно, що на їх культуру та побут історичний вплив мали і польська, і російська, і українська сторони. У праці та повсякденному житті вони підтримували постійні контакти з такими ж меншинами чехів та євреїв. Серед них теж було багато видатних і відомих вчених, методистів, культурних діячів та меценатів. Проте все це потребує подальших пошуків архівних та літературно-культурних джерел.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бухало В.Г. Музей барона Штейнгеля //Наукові записки. Вип.1. 100-річчю музейної справи на Рівненщині присвячується. –Рівне, 1996. – С. 11-16.
2. Arnd Nikolaus. Wolhynien: die Deutschen im Verlaufe der fahrhunderte. – Wiirzburg: Kraft, 1994.
3. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф.Р.Штейнгеля за I-й год с 25 ноября 1896 по 25 ноября 1897 гг. – Варшава, 1898. –VIII+60 с.
4. Пономарьова Т.О. З історії формування музейної справи //Українська культура: минуле, сучасне та шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного інституту культури. Вип.ІІ. – К.,1997. – С. 103-110.

**В.В. Павленко. Научно-просветительская деятельность
Ф.Штейнгеля на Волыни**

Сделана попытка анализа меценатской, научной и просветительской деятельности представителя немецкого колониста на Волыни барона Ф. Штейнгеля